

d'
de la

Servei Arqueologia Ciutat

L' arqueologia
a Ciutat Vella
1983-1991

Ajuntament de Barcelona

Àrea de Cultura
Districte Ciutat Vella

L'arqueologia a Ciutat Vella 1983 - 1991

La ciutat de Barcelona conserva dins la seva àrea urbana un ric patrimoni arqueològic resultat de la llarga trajectòria històrica de la seva activa dinàmica constructiva.

La part més important d'aquest patrimoni es troba concentrada dins el nucli antic, la zona que es coneix com a Ciutat Vella. Des de la fundació en època romana, ara fa dos mil anys, fins a l'expansió i el gran creixement que van tenir lloc al segle XIX, aquesta zona ha concentrat tota la vida, l'activitat i el patrimoni de la nostra ciutat.

Una part molt important d'aquest patrimoni constitueix l'actual teixit urbà viu de la Ciutat Vella. L'altra part es troba amagada entre els edificis de superfície o bé es conserva sota terra coberta pels edificis que es varen construir posteriorment.

Per això és freqüent que en totes les obres de remodelatge, de rehabilitació o de construcció de nous edificis i també en les de construcció d'equipaments o millores vials, apareguin testimonis del passat de la ciutat.

Per no perdre'n la memòria històrica cal realitzar un treball sistemàtic de documentació i, en ocasions, conservar les restes trobades en el mateix lloc del seu emplaçament.

Aquesta és la tasca que realitza el Servei d'Arqueologia de la Ciutat, planificant i duent a terme les intervencions que permeten recuperar el testimoni de cultura material -restes constructives i objectes de la vida quotidiana- en cada punt que és afectat per una obra, i sempre comptant amb el suport i la col·laboració de les diferents àrees de l'administració municipal, dels sectors privats i també amb l'ajuda desinteressada dels ciutadans.

El resultat obtingut dels treballs realitzats en aquests darrers anys és molt notable. L'activitat arqueològica a Barcelona ha anat ampliant i responent molts dels interrogants històrics sobre l'ocupació del Pla per l'home a la prehistòria, sobre la construcció de la ciutat romana i la

transformació que va patir al llarg del temps.

Aquest recull és una mostra de l'important creixement quantitatiu de les intervencions i de la informació recuperada i al mateix temps, del valor qualitatiu intrínsec de la documentació i del rigor científic dels treballs realitzats, emmarcats dins la dinàmica constructiva de la ciutat actual.

Avinguda de Francesc Cambó

1

Anys d'actuació: 1983 - 1986

Finançament:

Ajuntament de Barcelona
Generalitat de Catalunya
Societat Municipal d'Aparcaments, S.A.

Les primeres prospeccions arqueològiques, que es van dur a terme l'any 1984, consistiren en l'obertura de quatre cales (4x5 m) situades a banda i banda de l'avinguda, dues entre la Via Laietana i el carrer de les Freixures i les altres entre Freixures i Giralte i Pellicer. L'any 1986 es va obrir en extensió l'àrea entre la Via Laietana i Freixures.

La intervenció confirmà les diverses transformacions que havia sofert l'espai.

L'ocupació més antiga que es documentà fou la d'època romana. Aquesta zona formava part de l'*ager* (àrea rural fora muralla) per tant fora de la xarxa urbana.

Del segle I es trobà (cala 1) un abocador amb gran quantitat d'àmfores vinàries, generalment mal cuites, d'època altimperial, possiblement relacionat amb una activitat industrial.

Des del segle IV fins, aproximadament, al X de la nostra era, tota l'avinguda es

Avinguda de Francesc Cambó

troba inclosa dins la gran àrea cementirial que s'estenia a l'exterior de la muralla est. La necròpoli era d'inhumació sense aixovar, amb sepultures de *tegulae*, àmfores i caixes de fusta. La majoria estaven orientades en direcció mar-muntanya (SE-NO).

Des de l'abandó de la zona com a necròpoli fins a la utilització del lloc com a habitatge no tenim una constatació arqueològica palpable que ens permeti definir a tota l'àrea les diferents construccions i activitats que s'hi van mantenir.

A principis del segle XIII s'establí entre els carrers de les Freixures, d'en Giralt i d'en Pellicer una capella i posteriorment un convent dominicà (1243), consagrat a Santa Caterina. Al voltant sorgiren diverses edificacions residencials, a l'àrea ocupada antigament pel cementiri romà.

Les construccions patiren diverses transformacions per adaptar-se a les necessitats del moment. En l'excavació s'ha comprovat que edificacions del segle XVIII-XIX aprofitaven murs medievals.

L'any 1823 es comença a ocupar l'hort del convent amb construccions civils fins que, al 1837, el convent s'enderroca definitivament. A partir d'aquells moments l'espai sofreix un remodelatge i s'hi construeixen cases de veïns, serveis públics, etc.

La darrera gran modificació que reordena la zona respon a principis del segle XX, quan s'obre la Via Laietana, cosa que comporta la desaparició d'illes de cases fins al carrer dels Mercaders. Anys més tard s'enderroca la resta d'edificis fins als carrers d'en Giralt i d'en Pellicer, per obrir l'actual avinguda de Francesc Cambó.

Avinguda de la Catedral

Anys d'actuació: 1989 - 1990

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

Catedral Parking S.A. Grup SABA

El sector de la ciutat on es realitzà l'excavació, d'uns 5.000 m², abasta tota l'avinguda de la Catedral, des de la plaça Nova fins la Via Laietana, fora del recinte de la ciutat romana però tocant a la muralla. En època romana devia formar part de l'*ager*, on sabem que hi havia algunes estructures rurals, cementiris, o bé d'enginyeria pública.

Avinyuda de la Catedral

De l'època altimperial s'ha pogut documentar la fonamentació dels pilars dels dos aqüeductes que abastaven la ciutat de *Barcinò*. Pel que fa a restes de *villae*, només s'han trobat dos murs d'una habitació pavimentada amb *opus signinum* al tram de la cruïlla de l'avinguda de la Catedral amb el carrer de la Tapineria.

Entre el pla de la Seu i els aqüeductes de la plaça Nova, es va documentar, a més, un gran retall a la roca que discorre més o menys paral·lel a la muralla i que es va tancant a mesura que s'acosta als aqüeductes. Pel que fa a la funció d'aquest gran retall sembla clar que és un canal de drenatge o de recollida d'aigües.

Així mateix s'han localitzat nombroses sitges farcides amb material d'època baiximperial, moltes obertes a la roca i la

majoria escapçades per construccions posteriors.

L'expansió urbanística en aquesta àrea s'inicia al segle IX dC i no abans, atès que devia formar part de l'*ager* immediat a la muralla romana i, per tant, era zona no urbanitzable.

Al segle XIV els carrers de la Corríbia, del Bou de la plaça Nova, de l'Infern, la riera de Sant Joan i de Ripoll s'urbanitzen definitivament, segons la documentació escrita. No s'hi ha trobat restes constructives, exceptuant alguns pous omplerts al segle XIV.

Amb els segles, la trama urbana augmentà i els remodelatges conseqüents comportaren la destrucció i modificació dels habitatges antics. Ja al nostre segle, s'enderroquen les cases que havien quedat malmeses pels bombardeigs de la Guerra Civil, per construir-hi l'avinguda i retrobar de nou la muralla romana.

El conjunt de material arqueològic compost per ceràmiques, metalls, ossos, etc., omple de contingut la successió d'etapes històriques que van configurar aquest entorn de la ciutat de Barcelona.

Parc de Sant Pau del Camp

Anys d'actuació: 1988 - 1990

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

Societat Municipal d'Aparcaments, S.A.

Durant els primers mesos de l'any 1989 es dugué a terme l'excavació arqueològica del solar contigu al monestir de Sant Pau del Camp, on es troba el nou parc de Sant Pau del Camp, motivada per la construcció d'un aparcament soterrani.

Pel que fa als resultats obtinguts durant el període d'intervenció cal dir que els testimonis més antics del poblament d'aquest indret es remunten a l'època prehistòrica, de la qual durant l'actuació només es van fer algunes troballes.

Seguint la seqüència estratigràfica trobem una fase datable entre els segles I i III dC, que devia perdurar fins al segle V dC i a la qual pertanyen les restes d'una *villa* rústica amb una àrea de concentració de *dolium* o grans recipients. Al voltant de la vil·la hi devia haver una necròpoli. Així ho confirmen la vintena aproximada d'enterraments, amb una tipologia de tombes diversa -fossa simple, amb *tegular* a doble vessant, àmfora- que es van excavar. Cal mencionar la localització

Parc de Sant Pau del Camp

també d'una construcció quadrangular que podria correspondre a un mausoleu senyorial, que per les mostres que s'han recollit era decorat amb marbre blanc i escultures, que es pot datar vers el segle I. Aquestes troballes posen de manifest l'ús funerari que durant alguns segles tingué el recinte.

Després d'un període cronològic sense cap evidència arqueològica conservada, no és fins als segles XIII-XIV que, per mitjà dels materials, es confirma el caire agrícola de la zona. A partir dels segles XV-XVII i XVIII comença la primera urbanització del solar.

El creixement urbanístic culminarà al segle XIX amb les construccions fabrils tan típiques d'aquesta zona del Raval, una mostra de les quals és la xemeneia industrial conservada en el recinte del Parc.

Caserna de la Guàrdia Civil de Sant Pau del Camp

Anys d'actuació: 1990 - 1991

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

Dirección General de la Guardia Civil

Caserna de la Guàrdia Civil de Sant Pau del Camp

L'excavació se centrà en dos sectors clarament diferenciats tant per l'espai com per la natura de les restes arqueològiques conservades.

El sector A, situat en la zona més propera al carrer de Sant Pau, ha posat al descobert un conjunt de trenta-tres enterraments, tots d'inhumació, amb les restes òssies en bastant bon estat de conservació i orientades en direcció SW-NE. Disposats dins d'una fossa no massa profunda, gairebé tots presenten una coberta formada per *tegulae* (teules romanes), essent el de teules inclinades a doble vessant el tipus més freqüent. Formen part d'una extensa necròpoli romana, ja localitzada l'any 1989 en les excavacions de l'aparcament del carrer de Sant Pau. Per tant, s'han de posar en relació amb la ciutat romana de *Barcino* i contextualitzar cronològicament, per la tipologia d'aquestes tombes, entre els segles IV i VI dC.

El sector B, paral·lel al carrer de Riereta ha posat al descobert un important assentament prehistòric, en el qual es poden diferenciar, a partir de l'estratigrafia i dels materials recuperats, dos horitzons clarament definits: l'un, més recent, de l'Edat del Bronze (II mil·lenni - inicis del I mil·lenni aC.), amb estructures tant de combustió (llars de foc) com d'emmagatzematge (sitges) i l'altre més antic, correspon a un Neolític Antic - Mitjà (finals del V mil·lenni - IV mil·lenni aC), amb llars de foc, estructures d'emmagatzematge i una extensa zona de necròpoli amb vint-i-sis enterraments d'inhumació, gairebé tots en posició fetal i acompanyats d'aixovar ceràmic i d'objectes d'ús personal (collarets, cisells...). Les restes de cultura material recuperats en ambdós nivells, on les estructures ens donen evidències clares d'assentaments estables a l'aire lliure, corresponen bàsicament a fragments d'utilitatge domèstic (atuells de ceràmica, estris de jaspi i sílex, destrals de pedra polida, instruments i ornaments d'os).

La troballa d'un assentament prehistòric al Pla és un fet força interessant, especialment pel que fa al Neolític Antic, moment en què l'home adquireix els coneixements bàsics sobre agricultura i ramaderia i el seu patró d'assentament sembla ser favorable, segons l'estat actual de recerca arqueològica, als hàbitats en coves i abrics. Així doncs, en un moment en què l'agricultura i la ramaderia es van consolidant, tenim ja al Pla de Barcelona un assentament estable, organitzat a partir d'habitatges construïts amb materials peribles, dels quals n'han quedat només els forats de pal, que devien sostenir estructures aèries senzilles del tipus cabana. Aquests grups de pobladors practicaven una agricultura incipient, segons les llavors carbonitzades trobades al jaciment, i tenien diverses espècies animals domesticades, com demostren les nombroses restes òssies recuperades.

Plaça de Sant Miquel

Anys d'actuació: 1988 - 1989

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

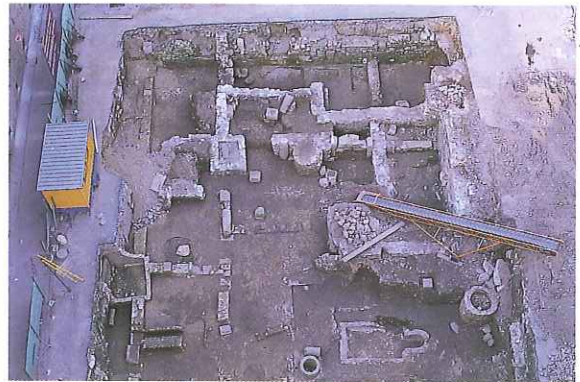
Societat Municipal d'Aparcaments, S.A.

La darrera campanya d'excavació realitzada a la part SE de la plaça de Sant Miquel durant l'any 1989 es dur a terme sobre una superfície aproximada de 450 m² i una fondària de 4 m, en una zona immediata on es va localitzar fa uns anys una àrea termal de la colònia.

A l'excavació s'han pogut localitzar tres fases diferenciades:

Època romana

Es divideix en dues fases constructives. La primera correspon a la troballa de les restes d'una *domus* (casa), datable a inicis del segle I aC i contemporània a la fundació de la colònia *Barcino*. La planta general, quadrada amb *atrium* central i *cubicula* (habitacions), al seu voltant, correspon a cànons establerts dins del món romà. Les estances estan pavimentades

Plaça de Sant Miquel

amb *opus signinum* i *opus signinum* decorat amb tesselles blanques formant un motiu floral.

La casa tingué uns remodelatges interiors puntuals que es poden datar vers finals del segle II i inicis del III dC. S'hi identifiquen, amb superposicions de pavimentacions, nous envans que

redueixen les habitacions i l'atri, i també es constata el tancament de l'entrada principal.

La segona fase es devia iniciar en ple segle IV i es devia perllongar fins als segles V-VI. Aquest moment és documentat principalment pels objectes trets en el procés d'excavació i alguns murs de pedres irregulars lligades amb terra.

Època tardoromana i altmedieval

Està documentada per una sèrie de pous fets amb pedres i terra que tallen les pavimentacions anteriors i els murs amb el mateix sistema constructiu que canvien l'orientació respecte a l'antic habitatge.

Època moderna i contemporània

Comprèn unes grans estructures que corresponien als soterranis de les cases datables als segles XVII-XVIII i que formaven l'illa entre el carrer dels Gegants i la baixada de Sant Miquel, enderrocada els anys 60 quan es va construir el nou edifici de l'Ajuntament.

Aquestes estructures estan formades per pous morts, clavegueres i murs que s'assenten sobre els murs i els paviments d'època romana.

Baixada del Bisbe Caçador **Arxiu Administratiu**

Any d'actuació: 1990

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

La intervenció arqueològica feta al solar número 3 i 3 bis de la baixada del Bisbe Caçador, en una àrea immediata a la muralla romana del carrer del Sots-tinent Navarro, ocupà una superfície de 13x12 m aproximadament i s'hi localitzen restes d'una *domus* (casa) romana.

Els resultats obtinguts es poden resumir en tres etapes.

Època romana

Aparegueren restes d'una *domus* en la qual es distingien tres fases constructives.

Baixada del Bisbe Caçador. Arxiu Administratiu

La primera correspon a dues fonamentacions de murs datables a mitjan segle I dC.

La segona, amb construccions més completes, es podria datar a finals del segle II i inicis del III dC. L'aparició de murs, paviments i pintures, juntament amb la troballa d'un dipòsit de producció d'oli o vi donen ja una entitat més rellevant a la casa.

La tercera fase és la més ben documentada en tots els aspectes i a més a més comporta un canvi orientatiu de les estructures respecte a la fase anterior, junt amb uns nous gustos estètics fins ara no documentats. Apareixen restes de paviments d'*opus tesellatum* (mosaics) policroms, bicroms i amb un emblema central fet amb tesselles més petites, i també paviments d'*opus signinum*. Aquests es localitzen en els sòls de les *cubicula* (habitacions). També hi ha pintures policromes a les parets de les estances. En aquest moment desapareix el dipòsit de la segona fase conseqüència dels canvis elaborats en la casa. La datació d'aquesta tercera fase correspon a inicis del segle IV dC.

L'època tardoromana o altmedieval

Corresponen a aquesta època dos murs de pedres irregulars, elements arquitectònics reaprofitats, lligats amb terra que conté material ceràmic residual, també hi ha un gran nombre de pous morts, que en alguns casos tallen pavimentacions romanes anteriors.

L'època moderna i contemporània

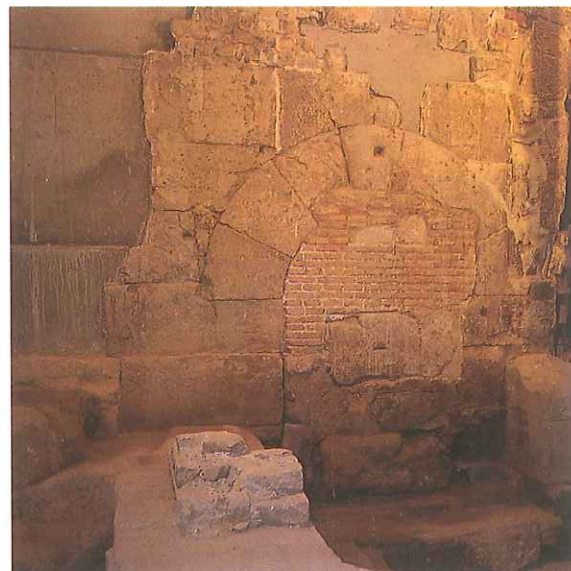
Hi pertanyen uns murs de gran potència construïts amb pedres de mides diferents i elements reaprofitats lligats amb morter de calç i sorra. Aquests murs estan alineats i compartimenten l'espai en forma d'habitacions. Dins d'aquestes de vegades es troben grans pous rodons i quadrats d'aigua (actualment secs). Aquests espais, es relacionen amb soterranis d'alguna casa o zona industrial que degué existir a finals del segle passat o inicis d'aquest.

Pati d'en Llimona

Anys d'actuació: 1984 - 1991

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

La porta romana del Pati d'en Llimona

Els treballs de recerca arqueològica i rehabilitació s'han dut a terme al sector occidental del pati d'en Llimona i a l'immoble número 5 del carrer del Correu Vell.

Els edificis objecte d'estudi, tot i que no es comuniquen físicament, comparteixen un nexa comú que vertebrava el teixit urbà de tota la zona: el parament de muralla corresponent a part de la façana marítima de *Barcino*. A la cara interior de la muralla, en un angle de l'edifici del pati d'en Llimona, es va poder arribar als nivells de fonamentació d'aquesta estructura datables a partir dels objectes d'època altimperial recuperats.

Dins el recinte de la ciutat, es constata l'obertura a la muralla d'una porta amb tres arcades i sengles corredors, flanquejada per torres circulars, la datació de la qual s'atribueix al segle IV dC. Els esmentats corredors i torres, i també altres construccions properes, envaeixen el que havia estat l'espai públic de l'*intervallum* (camí perimetral i paral·lel al pany de la

muralla i que la separa de les edificacions adjacents). Al costat de la porta, s'hi troben les restes d'unes termes, de les quals s'ha pogut documentar part de la cambra de foc (*praefurnium*) i d'una sala calenta amb *hipocaustum* que conserva decoració mural pintada.

Totes aquestes estructures devien patir una forta reestructuració entre els segles V i VI que va comportar la pèrdua total o parcial de la funció per a la qual foren originàriament concebudes.

El lapse de temps comprès entre aquesta reforma i l'època baixmedieval, escassament documentat, està representat per algunes sitges que fan pensar en una certa pèrdua del caire residencial que fins llavors havia caracteritzat aquest indret, més endavant recuperat gràcies a la construcció d'un palau gòtic que en algun moment va pertànyer a la família Marc, com ho demostren les pintures de tema heràldic que ornem bona part de l'edifici. Aprofitant la muralla romana com a façana meridional, aquest conjunt ha arribat fins avui amb algunes reformes significatives d'època moderna i contemporània.

Carrer dels Arcs

Any d'actuació: 1988

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

8

Per aquest carrer, com es dedueix del seu nom, passava un dels dos aqüeductes que abastaven d'aigua corrent la *Barcino* romana. L'aqüeducte en qüestió anava paral·lel a una de les principals vies d'entrada a la ciutat.

En la cultura romana, a la vora de les vies es feien els enterraments de forma visible segons les classes socials i situacions ideològiques. Un exemple d'això és la necròpoli de l'actual plaça de la Vila de Madrid, als marges d'una via d'entrada de la ciutat.

Carrer dels Arcs

En un dels racons del solar del carrer dels Arcs, número 5, durant les obres d'ampliació del Col·legi d'Arquitectes, es van trobar restes d'una d'aquestes necròpolis vora via. La troballa consisteix en el basament d'un edifici funerari rectangular, mausoleu, que conservava part

de l'indret de cremació o *ustrinum* amb part de l'aixovar (dos bols de ceràmica de parets fines, i un ungüentari de vidre, tot datable del segle I dC), però no les restes del difunt en honor del qual s'aixecà el monument (que normalment, per l'època, eren incinerats).

Més endavant, a mitjan segle IV, principis del segle V, canvien els ritus funeraris i costums religiosos, i es fan més comuns els enterraments d'inhumació.

En aquest solar del carrer dels Arcs també s'ha localitzat un enterrament amb *tegulae* a doble vessant i un enterrament infantil que podrien ser les restes d'una zona de necròpoli, similar a les existents en el subsòl de l'avinguda de Francesc Cambó, Santa Maria del Mar,...

Així mateix s'han documentat restes i sitges d'època altmedieval (segles XI - XIII) i un pou mort del segle XV, evidències de l'expansió de la ciutat des de la contracció urbanístic-defensiva del segle IV.

Carrer de Duran i Bas

Any d'actuació: 1988

Finançament:

Ajuntament de Barcelona

Una de les troballes més inesperades, espectaculars i importants va ser la localització casual, com a paret mitgera entre dos edificis, de restes de l'aqüeducte que venia del riu Besòs, el traçat del qual se suposa que va ser en part aprofitat pel traçat del Rec Comtal.

Les restes consisteixen en quatre arcs de mig punt de 5'5 m d'altura i 3'20 d'amplada; hi falta el canal de conducció que se suposa que anava més amunt. De moment no s'ha pogut documentar la rasa de fonamentació de l'aqüeducte, però sabem per la seva entrada a la porta de la plaça Nova que la seva data de construcció correspon al moment de fundació de la ciutat.

En un moment d'expansió de la ciutat medieval (segles XII - XIII) es construeixen edificis adossats a ambdues cares de les arcades, cosa que pressuposa la seva inutilització anterior.

Carrer de Duran i Bas

Informació:

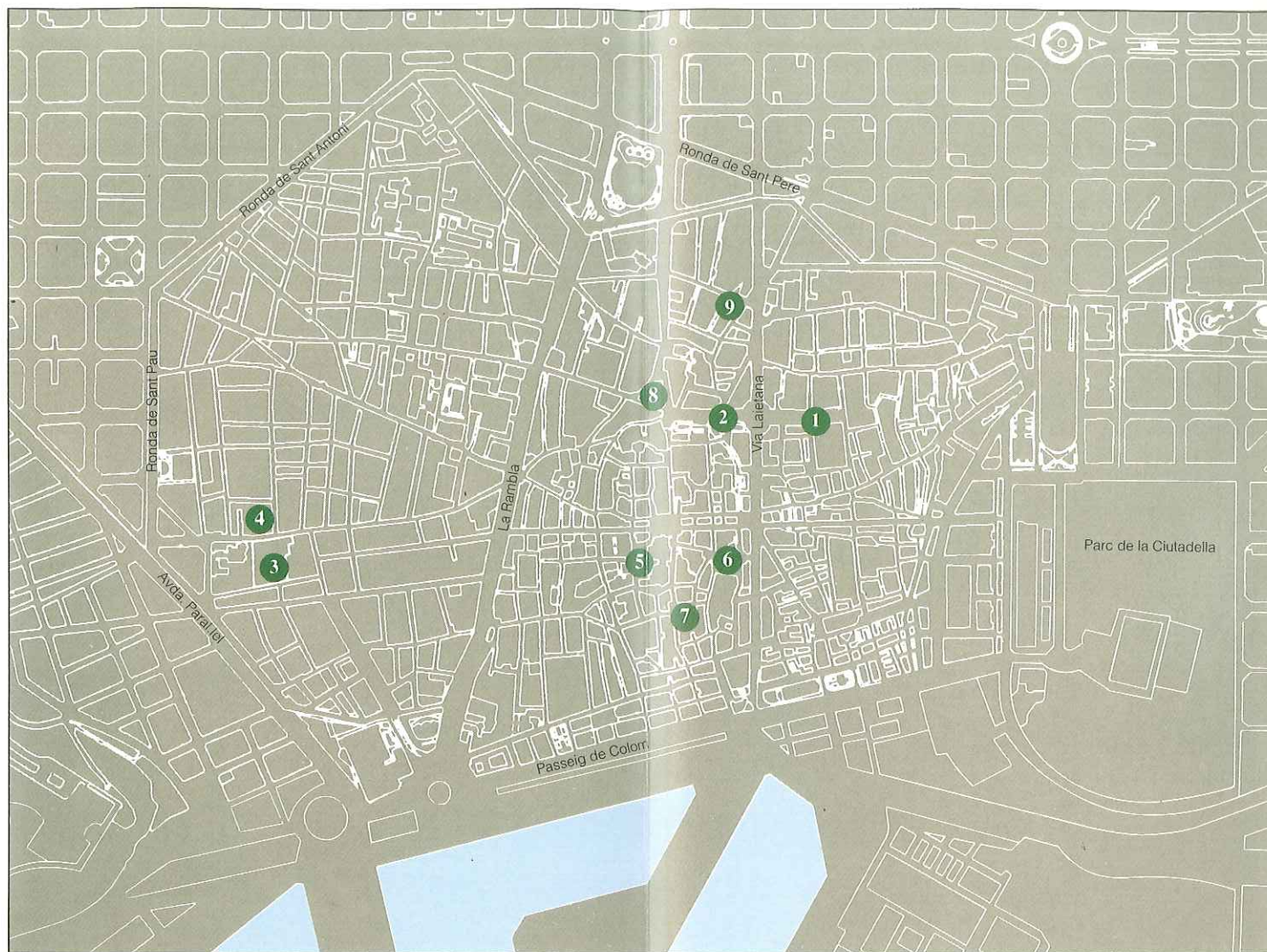
Servei d'Arqueologia de la Ciutat.
Plaça del Rei, s/n
08002 Barcelona
Tel. 315 47 04

Textos:

Servei d'Arqueologia de la Ciutat:
Oriol Granados
Mònica Blasco
Artur Cebrià
Robert Farré
Joan Eusebi García
Beatriu Miró
Carme Miró
M. Teresa Miró
Ferran Puig
Maria Raya
Antoni Rigo
Carolina Rovira
Xavier Solé

Fotografies:

Rafael Escuer, Oficina Tècnica d'Imatge
Servei d'Arqueologia de la Ciutat

- 1 Avinguda de Francesc Cambó
- 2 Avinguda de la Catedral
- 3 Parc de Sant Pau del Camp
- 4 Caserna de la Guàrdia Civil de Sant Pau del Camp
- 5 Plaça de Sant Miquel
- 6 Baixada del Bisbe Caçador . Arxiu Administratiu
- 7 Pati d'en Llimona
- 8 Carrer dels Arcs
- 9 Carrer de Duran i Bas